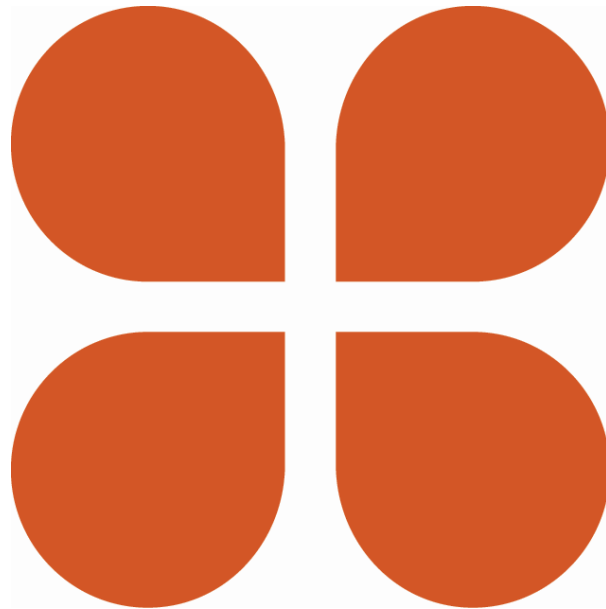

Runrapport från Riksantikvarieämbetet

Granskning av fragmenten Sö 43 Västerljungs socken, Skällberga

Riksantikvarieämbetet 2014

Box 1114

621 22 Visby

www.raa.se

registrator@raa.se

Datum 2014-0402
Klassificering
Dnr 3.5.1-1979-2014

Avdelning
Förvaltningsavdelningen
Enhet Kvs
Författare Thorgunn
Snædal

Granskning av fragmenten Sö 43 Västerljungs socken, Skällberga, fornlämnr. 11:2-4.

Måndagen den 31 mars 2014 granskade jag och uppmålade den fragmentariska runstenen Sö 43. Äldsta avbildningen av fragmenten är en teckning från 1830-talet pastor J.E. Ljung (Södermanlands runinskrifter, band 2 s. 370.) De beskrevs och avbildades även av Richard Dybeck på 1860-talet (D 8vo 13), då "två stycken av en för lång tid sedan sönderslagen runsten" i Skällberga hage mitt på fornlämningsområdet. Fragmenten dokumenterades också noggrant av S. Boije på 1880-talet. Inför publiceringen av Södermanlands runinskrifter 1899 letade Erik Brate emellertid förgäves efter fragmenten.

I september 1985 återfanns de av arkeologerna Lars Z. Larsson och Torun Zachrisson i samband med en fornminnesinventering i området. Fragmenten låg i sydöstra hörnet av gravfältet RAÄ 11. Platsen torde i stort sett vara identisk med den plats som Dybeck beskriver i sin redovisning, se bifogad anmälan, daterad den 18 september 1985.

Trots att platsen inte kan sägas vara lämplig och frågan om fragmentens framtida förvaring många gånger diskuterats under de nästan tre decennier som fragmenten låg kvar i hagen dröjde det ända tills december 2012 innan de togs om hand (se bifogat beslut från länsstyrelsen i Södermanlands län, dnr 431-1844-2014). De transporterades då till stenkonservator Paterik Stocklassas verkstad i Täby där de rengjordes, ytan stabiliserades och fragmenten hopfogades. Den 24 april 2014 granskades och uppmålades ristningen av undertecknad.

Materialet är ljusgrå fin- till grovkorning gnejs(granit) med inslag av glimmer. Fragmenten har utgjort stenens övre del. I hopsatt skick har fragmenten en bredd på 103 cm, höjden är 34 till 43 cm och tjockleken är 19-26 cm. Runhöjden varierar från 5 cm till 9,5 cm. Ristningsytan på det fragment som har utgjort stenens övre vänstra del är välbevarad och runorna likaså, det andra fragmentet, runstenens övre högra sida är däremot svårt vittrad.

Inskrift:

... **pina** : **af**- ... **ua** : **faþur** ... **hialbi a**- ... **ans** + **R**...

...*penna æftiR (sal)ua(?) faður ...hialpi and hans...*

»...denna efter Salve(?) (sin?) fader...hjelpe and hans... »

Till läsningen: De första 6 runorna är välbevarade, av runa 7 återstår nedre delen av en huvudstav, Därefter har en flisa av stenens topp spjälkats bort, troligen i samband med att stenen slogs sönder och därmed har fyra eller fem runor gått förlorade. Trots den vittrade och skrovliga ytan är runorna förhållandevis välbevarade. I 8 **u** saknas huvudstavens topp med anslutningen till övre ramlinjen, runan har varit bred och bistaven har anslutit till ramlinjen, inte huvudstaven. 9 **a**, 10 **f**, 11 **a** och 12 **þ** är välbevarade, i 13 **u** är bistavens övre del med ansättningen mot huvudstaven borta i kantbrottet, av 13 **r** återstår huvudstavens nedre del och bistavens ansättning mot nedre ramlinje, resten borta i brottet. Runorna 14 **h** till 25 **R** stå i en inre ramlinje "skafföttes" med runorna i den yttre ramlinjen. 14 **h**, 15 **i**, 16 **a**, 17 **l**, 18 **b**, 19 **i** och 20 **a** är säkra, av runa 21 återstår mitten av en huvudstav, inga spår av eventuella bistavar, runans bas har gått förlorad i brottkanten medan runans topp har vittringsskador, möjligen har ett par runor gått förlorade på grund av dessa skador. Runorna 22 **a**, 23 **n** och 24 **s** står under de första runorna, de är välbevarade, därefter ett skiljetecken i form av ett litet kors som troligen markerar inskriften slut. Runa 25 **R** står under övre korsarmen och har, av allt att döma tillhört den förlorade delen av inskriften. Brate föreslår att det skadade namnet skall suppleras *Salvi*. Namnet är belagt några gånger i runinskrifterna, bl.a. på Sö 61 vid Ösby i Husby-Oppunda socken.

Fragmenten har nu fraktats till hembygdsgården Trostorp i Vagnhärad, där de -
kommer att förvaras där tills det uteklassrum som skall byggas i anslutning till ett -
gravfält i Västerljung är klart (se bifogad kopia av beslut från Länsstyrelsen i -
Södermanlands län). I samband med flytten till Västerljung kommer -
stenkonservator Paterik Stocklassa att foga ihop fragmenten permanent och -
iordningställa ett fundament för stenen. -

Stockholm den 7 april 2014 -

Thorgunn Snædal -

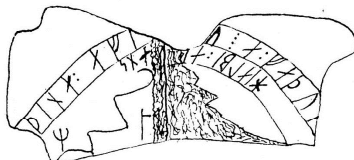
Kopia till: -

Länsstyrelsen i Södermanlands län -

Stuck&Sten/Peterik Stocklassa AB, Södervägen 50, 183 64 Täby. -

Anette Färjare/Aradis, Östermalmsvägen 1, 619 31 Trosa -

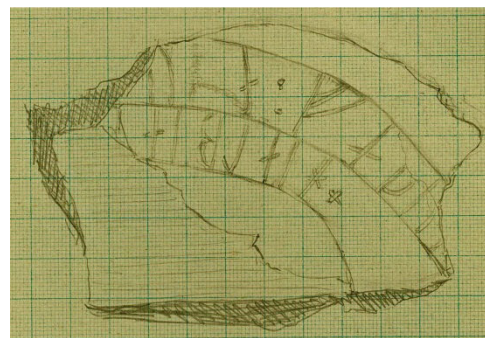
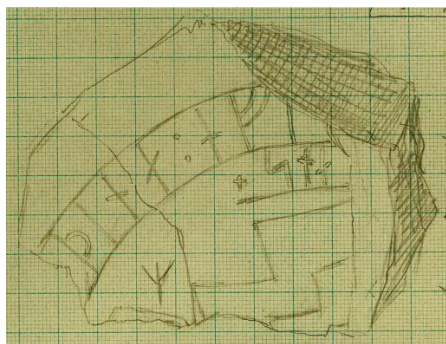
43. Skällberga.

*Of detta 2de stycket af en Runsten i Länsstyrelsens Samling med Skäll-
bergas Herrgård i Breda härad, fann jag det ena vid en åsboord till en del
utan på flöde femman och flödet i öfver. Men det öfrige af stenen var i Skällbergas*

Sö 43. Skällberga.

Teckning av J. E. Ljung, 1830-t. (Ur hs S 115 i Uppsala Univ.-Bibl.)

S. Boijes teckning av fragmenten förvaras i ATA.

18 sept. 1985

Fynd av runsten, Sö 43, Skällberga 2¹, Västerljungs sn, Sö.

Runstenen Sö 43 uppgavs enligt Sörmlands runinskrifter ligga på en jämnare plats i hagen, uti Skällberga märkliga fornlämningsplats. Vid revideringen av gravfält nr 11, där det ansågs troligast att den skulle finnas, var vi därför uppmärksamma. Vi hade dock ej börjat leta, utan hade just börjat gå igenom de avvikande formerna på gravfältet, och stod framför en skeppsformig stensättning i gravfältets S hörn, då vi upptäckte runstenen ligga synlig i markytan. Dvs det första fragmentet. Fragment 1 ligger alltså 2 m 160 gon om den skeppsformiga stensättningen, i gravfältets utkant i S, där den planterade barrskogen övergår i betesmark. 6m 160 gon om fragment 1 är ytterligare 2 fragment, vilka har inbördes passning.

Fragmenten är 0,4-0,45 m l, 0,3 m br och 0,2 m tj. Runhöjd 7-9 cm. Materialet gråsvart granit. Text: Fr.1. Dina af...Fr.2. ua fa... hialbi a...

Folket i trakten är medvetna om att runstenen skall finnas i hagen, varför det är märkligt att denna inte tidigare hade återfunnits.

Hälsningar

Torun Zachrisson

Antikvarie Lars.Z. Larsson 0158/21151

Assistent Torun Zachrisson 0156/18005

Aradis

Att Anette Färjare

Östermalmsvägen 1

619 31 Trosa

Beslut enligt 2 kap 7 § Kulturmiljölagen (1988:950) (KML) om att flytta runstensfragmenten RAÄ Västerljung 11:2, 11:3, 11:4 enligt FMIS, ursprungligen belägna inom fastigheten Skällberga 2:1, Västerljung socken, Trosa kommun

Redogörelse för ärendet

De tre runstensfragmenten RAÄ Västerljung 11:2-4 är under rengöring och konservering av företaget Stuck och Sten Stocklassa AB, Täby, på uppdrag av Riksantikvarieämbetet. Runstenarna har tidigare varit belägna på gravfältet RAÄ Västerljung 11:1, i Trosa kommun. Det är oklart om runstenen ursprungligen har varit upprest på denna plats eller om fragmenten flyttats dit.

I samband med att runstensfragmenten ska återföras till Västerljung har Aradis Trosabygdens forn & medeltidsförening och Västerljungs hembygdsförening, genom Anette Färjare och Astrid Gustafsson, inkommit (e-post 2014-03-03) med ett förslag om ny placering av runstensfragmenten. Den föreslagna platsen för ny placering är i det uteklassrum som Trosa kommun planerar att uppföra i anslutning till det år 2011 nyfunna gravfältet RAÄ Västerljung 285. Den nya platsen ligger ca 1,3 km nordväst om fragmentens tidigare plats RAÄ Västerljung 11:1.

Beslut

Länsstyrelsen beslutar enligt 2 kap 7 § till att de tre runstensfragmenten RAÄ Västerljung 11:2, 11:3, 11:4 ska flyttas från dess aktuella plats och vid återförandet placeras i det uteklassrum som Trosa kommun planerar att uppföra i anslutning till gravfältet RAÄ Västerljung 285, inom fastigheten Björke 3:17.

Som villkor enligt 2 kap 7 § KML för beslutet gäller;

- De tre runstensfragmenten ska fogas ihop genom Stuck & Sten Stocklassa AB:s försorg, på ett reversibelt sätt, så att om nya delar av runstenen framkommer, även dessa kan sammanfogas.
- Den sammanfogade, konserverade runstenen ska förvaras på Hembygdsgården Trostorp i Vagnhärad tills uteklassrummet är färdigställt.
- För transport av runstenen till Trostorp, och därifrån till RAÄ Västerljung 285, ansvarar Anette Färjare i överenskommelse med RAÄ och Stuck och Sten Stocklassa AB.

BESLUT

2(2)

Datum

Dnr

2014-03-27

431- 1844-2014

- Anette Färjare ska på länsstyrelsen begära registrera den nya såväl som den gamla placeringen i FMIS.

Motiv till beslut

Enligt 2 kap 7 § får länsstyrelsen vidta de åtgärder som behövs för att skydda och vårda en fornlämning. Den plats där runstensfragmenten enligt FMIS har varit belägna, inom gravfältet RAÄ Västerljung 11:1, är en utsatt miljö där de riskerar att förkomma. Den föreslagna nya platsen kommer, förutom att ge ett skydd från väder och vind också göra dem mer tillgängligt för allmänheten. Runstensfragmenten kommer genom att vara placerade på den nya platsen också kunna kopplas till det pedagogiska projekt som byggs upp kring järnåldersgravfältet RAÄ Västerljung 285.

Det är betydelsefullt att runstensfragmenten är sammanfogade vid förvaringen på den nya platsen eftersom denna plats kommer att utvecklas som ett besöksmål där många besökare kommer att vistas.

Övriga upplysningar

Såväl Trosa kommun, markägare till fastigheten Björke 3:17, som Kyrkskolan i Västerljung, är positiva till den nya placeringen av runstensfragmenten.

Åke Johansson

Agneta Scharp

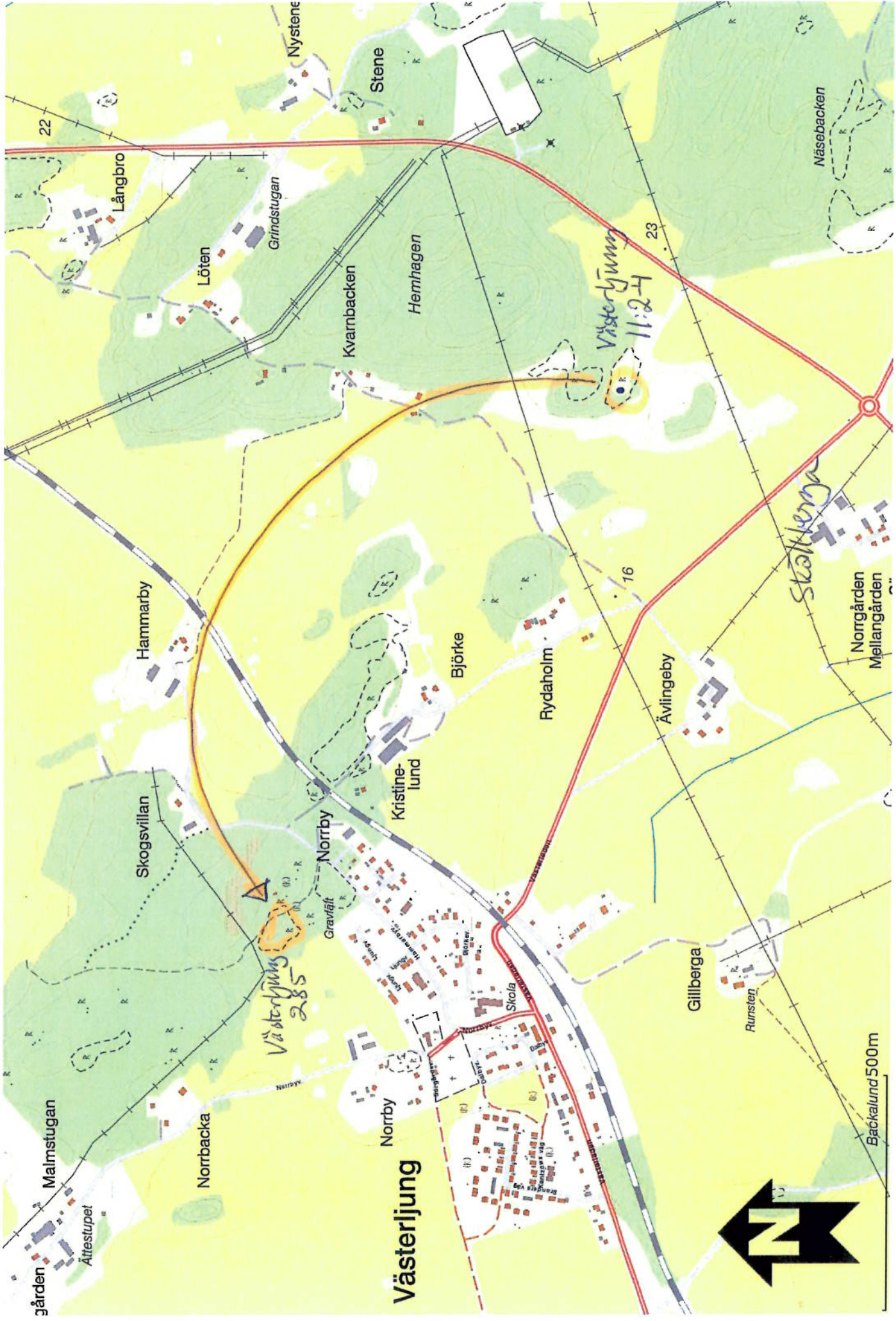
Bilaga:

1. Fastighetskarta med Västerljung 11:2 aktuella läge markerat och ny beslutad placering in skissad
2. Ansökan och fotografier från hembygdsföreningarna
3. Utdrag från FMIS

Kopia till:

Riksantikvarieämbetet, Att Torgunn Snaedal, Box 5405, 114 84 Stockholm
Stuck & Sten Stocklassa AB, Bergtorpsvägen 45, 18364 TÄBY
Smedmark, Birger, SKÅLLBERGA NORRGÅRD, 610 75 VÄSTERLJUNG
Trosa kommun, Samhällsbyggnad, att Linda Axelsson, 619 80 Trosa
Riksantikvarieämbetet, Samhällsbyggnad, Box 5405, 114 84 Stockholm
Samhällsbyggnadsenheten och Natur- och Miljöenheten

**Aradis Trosabygdens forn- &
medeltidsförening
Västerljungs hembygdsförening,
Trosa den 1 mars 2014**

Östermalmsvägen 1, 619 31 Trosa
Telefon: 070-310 3456
anette@farjare.se

**Länsstyrelsen i Södermans län
Kulturmiljö**

611 86 Nyköping
010-223 40 00

sodermanland@lansstyrelsen.se

Angående flytt av runstensfragment, Raä Västerljung 11:2.

Runstenen Raä Västerljung 11:2 utgörs av två fragment som har rengjorts och konserverats av företaget Stuck och Sten Stockalassa AB www.stucksten.se på uppdrag av Riksantikvarieämbetet. Återförandet till Västerljung har aktualiserats och eftersom den ursprungliga platsen är en utsatt miljö föreslår vi att fragmenten skyddas bättre. Vårt förslag är att fragmenten placeras i det uteklassrum som ska upprättas i anslutning till gravfältet Raä Västerljung 285.

Den nya platsen skulle förutom att ge ett skydd från väder och vind också göra dem mer tillgängligt för allmänheten. Framförallt skulle fragmenten också kunna kopplas till det pedagogiska projekt som byggs upp kring Raä Västerljung 285 m.fl..

Vi i föreningarna har diskuterat frågan med representanter för det pedagogiska projektet i Trosa kommun och Kyrkskolan i Västerljung. Alla ställer sig positiva till förslaget.

Vi vill därför begära tillstånd att få flytta fragmentet från sin tidigare placering i Skällberga hage, Västerljung 11 och till den nya i uteklassrummet i anslutning till Västerljung 285. Tills uteklassrummet är färdigställt kan fragmentet förvaras på Hembygdsgården Trostorp i Vagnhärad.

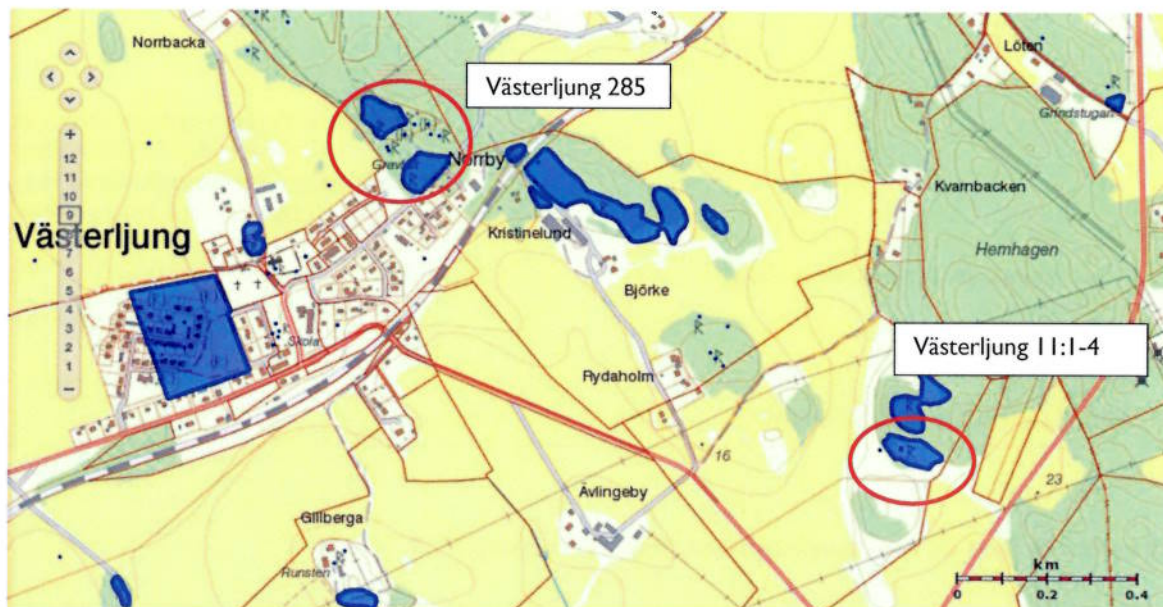
Anette Färjare kan på länsstyrelsen begära registrera den nya såväl som den gamla placeringen i FMIS samt medfölja och antikvariskt ansvara för transporten av fragmenten.

Med Vänliga Hälsningar

Anette Färjare
Aradis

Astrid Gustafsson
Hembygdsföreningen

Karta över området. Märk att den ursprungliga inprickningen av 11:2 är byråmässig och att statusen för denna i FMIS är övrig kulturhistorisk lämning. Detta bör korrigeras i FMIS.

Föreningen hitta igen fragmenten under en fornvandring i området. Här är dom avtäckta inför intagningen.

Paterik Stocklassa från Stuck och Sten tar in stenen för lagning och konservering.

Här åker dom iväg. Arne Johansson hjälper till över diket.

Scharp Agneta

Från: Thorgunn Snaedal <thorgunn.snaedal@raa.se>
Skickat: den 3 mars 2014 11:08
Till: Anette Färjare; Scharp Agneta; Gustafsson Per D
Kopia: nissenubb@bredband2.com; Astrid Gustavsson; stuck.sten@globalnet.net;
meta.lindgren@hotmail.se; gunn.ba@telia.com; Inger Lindgren
Ämne: Sv: Begäran om flytt av runstensfragment

Hej Anette,
vad bra att ni har kommit fram till en bra framtida placering för runstensfragmenten i Skällberga hage. Jag vidarebefordrar ditt mejl till Paterik så kan han frakta fragmenten till hembygdsgården. Men innan dess ska jag ta mig ut till hans verkstad, måla i runorna och dokumentera ristningen ordentligt.
Hälsningar
Thorgunn

>>> Anette Färjare <anette@farjare.se> 2014-03-03 10:44 >>>

Hej Per och Agneta,
Här kommer brevet om hur vi vill ha det med de vårdade runstensfragmenten.

Mvh
Anette Färjare

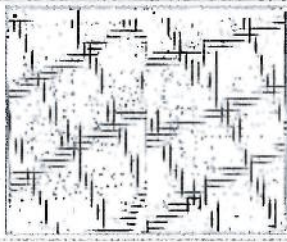

RAÄ-nummer Västerljug 11:3

Objektidentitet	10038700110003
Lämningstyp	<u>Runristning</u>
Antal	1
Belägenhet	Runsten
Antikvarisk bedömning	<u>Övrig kulturhistorisk lämning</u>
Kategorier	Gravar Ristningar hållmålningar och monument
Typisk datering	<u>Järnålder Medeltid</u>
Län	Södermanland
Kommun	Trosa
Landskap	Södermanland
Socken	Västerljug
Koordinater (N/E)	6533569 / 642392 (SWEREF 99 TM)
Koordinater (x/y)	6534115 / 1596077 (RT-90 2,5 gon V)
Koordinater (lat/long)	N 58° 55' 5,28", E 17° 28' 22,57" (WGS84)

OBS. Fritexterna är inte kvalitetssäkrade. Information kan saknas eller vara felaktig.

Antikvarisk kommentar	RAÄ-nr 11:2, 11:3 och 11:4 är byråmässigt markerade på dendigitala kartan och status ändrad till Inpr. ej eftersomkartmarkering saknas. Detta i samband med kvalitetssäkring införkonvertering till FMIS 2004-08-16 / Gbg AKW
Skadestatus	Ev. i beskrivning
Undersökningsstatus	Ev. i beskrivning
Höjd över havet (min)	25
Höjd över havet (max)	25
Kartblad	9H6j NV (RT90)

Referenser

Scannat dokument	
Klicka på bilden för att öppna som PDF	
Scannat dokument	
Klicka på bilden för att öppna som PDF	
Scannat dokument	
Klicka på bilden för att öppna som PDF	

R. Top (Tog. 11)

1985091022

Nr: 11

Blad: 946j

Tweleholm NV

Art: Gravfält med runda stenstämningar och odlings-
kanaler

Koordinat: x y

25 m. ö. h.

Antal: ca 58

Fastighet: Skärningsgata 2'

Kommentar: RAÄ-nr 11:2, 11:3 och 11:4 är byråmäsigt ut-

märkande på den digitala kartan och status ändrad till
Orenhetning.

Inpr. ej eftersom kartmarkering saknas. Detta i samband
med kvalitetsgranskning inför terrängning + M FMS 2004-05-16

Terräng: Sö-stående svacka mellan

blocksvicka moränstyggar

Stegmarken Blandvågen.

Beskrivning: Gravfält, 130 x 55 m (NNE-SÖ)

bestående av ca 55 forn-stämningar

Deras utgrävs av 11 högar ca 42

runda stenstämningar, 1 rektangulär

stenstämning, 1 skeppsformig?

Stenstämning, 2 fragment av en runsten.

Samt odlingskeress

Högarna av 6-10 m diam och

0,6-1,2 m h. Tre har i gлян

erstavta 0,2-0,3 m st stenar.

Fyra har utgräp 0,5-1,5 m

diam och 0,2-0,6 m dj. Minst

6 par kantkedjor 0,1-0,2 m h

och 0,2-0,5 m l. Minst fyra

har kantbjörnar 0,5-1 m br
och 0,2-0,3 m dj.

De runda stenstämningarna

är 2-8 m diam (vanligen 4-6

m.) och 0,1-0,6 m h. Överstavade

tro med i gлян erstavta -

fabrika 0,1-0,3 m st stenar. En

har övermåttade fyllning av

0,02 m st stenar. Tre har

midstavta, 0,2 m diam resp.

0,5 m diam och 0,1-0,3 m h.

Fyra har utgräp 0,5-2 m

diam och 0,2-0,9 m dj, resp.

2,5 x 0,5 m (0,5-1) och 0,2 m dj.

Minst 10 har kantkedjor

0,1-0,3 m h av 0,2-1 i l stenar.

En par av kantkedjor.

Tradition: 11 högar, 1 skulptur, 1 runsten, 41 stämningar, forts. s. 1

Nordiska, (OS) 2/ runsten och s. 11

SAKORD: 311111 41/101111 (33)

Kommentar:

Tidigare anteckningar: AFA 1898 Ljubeck Indebetou, Söml. minner, III 1897, s. 157. Rannstämningar 1867, nr 5 Dybeck, 1853, Sv. Fornrösen I, s. 8.	Specialkartor:
SÖ:5 Landmätning 43	Fotos:
	Datum: 1985-09-03

Forts från nr

1 NNV är mellan två stenåttningar är en "brägg", 2,5 m l, 2,5 m br och 0,2 m h. Överbrudd med 1 gån består av 1 m st. Ökvar. Kantskiva 0,2 m x 0,2 m x 2. Ökvar.

Den sista stenen är 1,2 m x 1,2 m x 0,2 m.

belägen i NNV vid blocket

stämningarna är 8 x 4 m (25-225 cm)

och 0,5 m h, överbrudd med 1

utan svistlar 0,2-0,3 m st stenan

Kantskiva 0,3 m h x 0,4-0,6

m h stenan. 1 ÖNÖ är en rest

höjden 0,6 x 0,4 m st och 0,3 m h

Kanttränna 0,5 m br och 0,2 m dy.

Den skeppstörrens stämningarna (P)

belägen i gravfältets S del,

är 1,3 m l, ca 2 m br (NO-SU)

och 0,2 m h. Överbrudd

Kantskiva 0,2 m h av 0,2-0,4

m l stenan.

På gravfältet är en tiotal

skulpturer.

Gravfältet är begravt med

partelag med mölj m

lövträd

Enligt uppgift har Dybeck

ställt i Skaraborgs Kobbarar

ke pumpjärn fragment av

en kantskiva. forts. s. 11

Forts från nr

6

Kantskiva 0,1-0,3 m h av 0,1-0,5 m

2 stenan. Minst 20 har kanttränna

0,5-1 m br och 0,2-0,4 m di.

Leja och flecks stämningarna

med kantskiva återfinns

i gravfältets S del på en rest kant.

1 NNV utvill vägs i 1 skepps-

formig stämning 8 m l, (NNV-SSÖ)

ca 2 br och 0,2 m h. Överbrudd

Kantskiva 0,1 m h x 0,1-0,2 m l

stenar.

1 gravfältets nedersta del i SÖ-

utvill ÖSÖ om krön är 1

bringulär stämning 6 m

längd (Ö, N, S) och 0,2-0,3 m h

Överbrudd med i ytan talia

0,2-0,3 m st stenan Kantskiva-

0,2-0,3 m h av 0,3-0,5 m l

stenar. 1 ÖSÖ och NNV är

2 större blocke, ca 2 m st.

1 SSÖ invill mindre utvill

är 1 rest sten 0,5 m h, 0,4

m br och 0,4 m tj.

Flera högar, mest i N delen, av

större av olika gränslar och delvis

bestående. Många fört av yttre delar

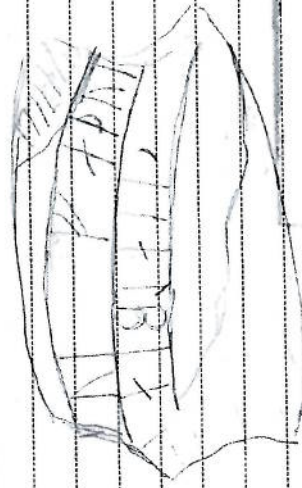
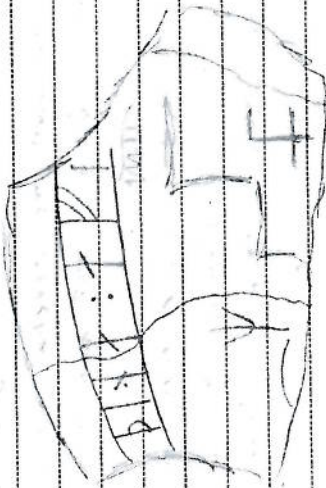
av bringulär och kantskiva. Flera

2 m 160 gon om skeppsformiga stenåstängor
 är fragment av mursten 4,45 m L,
 0,8 m br och 0,2 m tj. Burchöjd 7-9 cm.

6 m 160 gon om fragment av
 2 fragment av mursten, gråvit, 0,4 x 0,3 m
 och 0,2 m tj, resp. 0,25 x 0,2 m och 0,2 m tj.
 Burchöjd 8 cm.

Johill od V om granfärdt är
 en odlingsterrass, ca 38 m L
 (185-375 gon), ca 10 m br och
 95 m h. På den stenöjds ytan
 kuddläggs enstaka 0,2-0,4 m st
 stenar. Ställvis stensladdar kanter
 av 0,4-1,2 m st stenar.

DUI